

МЕХАНИЗЪМ ЗА ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО МЕЖДУ УЧЕНИЦИТЕ

В ОБЕДИНЕНО УЧИЛИЩЕ „СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ“

град ОБЗОР, общ. НЕСЕБЪР, обл. БУРГАС

Въвеждането на механизъм за противодействие на тормоза и насилието в училище се налага от разбирането, че реален напредък в справяне с тормоза и насилието може да бъде постигнат само в резултат на прилагането на последователна и целенасочена политика, която се споделя и следва от цялата училищна общност. Подобна политика е необходимо да включва мерки и дейности за превенция и намеса, както и разписани механизми и отговорности за действие в ситуации на насилие.

- **Разясняване на понятията „тормоз“, и „насилие“, както и видовете поведение, които те включват.**
- **Разглеждане на задължителните елементи на училищния механизъм за противодействие на тормоза.**
- **Очертаване на основните ресурси, които училището трябва да осигури, за да може ефективно да се противодейства на тормоза и насилието.**

I. Дефиниции:

1. Тормозът (bullying) е форма на насилие, която се определя като сбор от съзнателни негативни постъпки, които са дълготрайни, насочени към един и същ ученик от страна на един ученик или група.

1.1. Тормозът и насилието между деца в училище обхваща широк спектър от прояви. То е явление със сериозни размери и оставя дълготрайни последици върху психичното здраве и поведението както на децата, които търпят тормоз и насилие, така и на онези, които го извършват. Ключови в разбирането за тормоза и насилието са следните характеристики на това поведение:

- Злонамерена проява, която има за цел да нарани или унижи дете;
- Извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нарани другата физически или психически, да я унизи или изолира от социалния живот;
- Повтаря се многократно във времето, а не е еднократен и изолиран акт на агресия.

Тормозът, независимо от това как се упражнява, е много сериозно, оставящо травматични следи действие, защото тормозеният не може да се защити със собствени усилия. Тормозът не спира от само себе си, без външна намеса.

1.2. Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат разделени на следните основни групи:

- **Физически тормоз** – блъскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение.

- **Вербален тормоз** – подмятания, подигравки, унижение, заплахи, обиди.
- **Психичен тормоз** – подмятане, подиграване, закачане, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на имущество, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене.
- **Социален тормоз** – избягване, игнориране, изключване от дейността, одумване и разпространение на зловни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз, изолиране.
- **Сексуален тормоз** – представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накарняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смущаваща, враждебна, деградираща (принизяваща), унизителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападение и насилие.
- **Кибертормоз** – тормоз който се осъществява в дигитална среда чрез дигитални устройства. Включва създаване и разпространение на обидни, заплашителни и подигравателни визуални материали, снимки и текстви съобщения, които уронват достойнството на детето или го унижават: снимането на дете с мобилен телефон и свободно разпространение на снимки или видеозапис без негово съгласие, кражба на самоличност/профили, обиди, разпространение на слухове в социалните мрежи и други.

2. Насилие

Насилие над дете е всеки акт на физическо психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойнството на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда.

Проявите на насилие най-общо могат да бъдат разделени на следните основни групи:

- **Физическо насилие** – причиняване на телесна болка и страдание включително и телесно нараняване без разстройство на здравето.
- **Психическо насилие** са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение
- **Сексуално насилие** е използването на дете за сексуално задоволяване.

II. Задължение на всеки учител, възпитател, служител, родител: да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз и насилие, на която е станал свидетел.

III. Мерки за намаляване на риска от училищен тормоз и насилие между учениците:

1. На всички нива защита и отстояване на човешките права и проява на междуличностна толерантност.

2. Запознаване на новоназначени учители със заповед № РД 09 – 5906/ 28.12.2017 г. на Министъра на образованието и науката, и на родители и ученици с настоящия „Механизъм за противодействие на тормоза и насилието в училище“ и чрез сайта на училището.

3. Провеждане на колективни и индивидуални срещи с цел информиране от класните ръководители „Какво е насилие и тормоз и как да го разпознаваме“ сред родители на родителски срещи и в часа за консултиране на родители и ученици, сред ученици в час на класа.

4. Извършване оценка на тормоза в началото и в края на учебната година. Анкетата се провежда от класните ръководители от 1 до 15 октомври края на месец май и юни на съответната учебна година. Резултатите се обработват от Координационен съвет до 10 дни след писменото анализиране от класните ръководители, обсъждат се на Педагогически съвет и с тях се запознават заинтересованите страни.

5. Включване в обученията за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти в областта на справяне с училищния тормоз, съгласно Плана за квалификационна дейност за съответната учебна година.

IV. Начини за противодействие на училищния тормоз и насилие между учениците:

1. Дейности на ниво клас/класна стая: съгласно План за час на класа. Целта е да се създаде пространство, в което да се говори открито за тормоза и насилието и се работи за формирането у децата на нагласи и социални умения, недопускащи насилие като емпатия, толерантност и уважения към различията, решаване на конфликти и др.

2. Дейности на ниво училище: съгласно Годишния план на училището. Договаряне на единен механизъм за реагиране при всяка проява на тормоз и насилие, единни училищни правила. Подобряване на системата от дежурства. Осигуряване на реални партньорства с външни на училището служби, организации и специалисти.

3. Дейности с родителско участие: участие в училищни инициативи и мероприятия.

V. Процедури и алгоритъм при установен тормоз между учениците:

Ниво на тормоз и насилие	Отговор на училището	Отговорни лица
Първо ниво Ниско – нарушение на правилата	Прекратяване – изтъкване на нарушеното правило: налагане на съответната последица	Учител и класен ръководител, родител
Второ ниво Повтаряне на едни и същи нарушения на правилата или по-сериозни последици	Описване на ситуацията в Дневник за случаите на тормоз и насилие, възстановяване на щетата, разговоря се с родителите	Класен ръководител, представител на училищния координационен съвет и директор, задължително участие на родител
Трето ниво Сериозна злоупотреба със сила, както и при екстремни ситуации, в които съществува опасност за живота и здравето, телесния интегритет, както на детето-жертва, така и на детето-извършител	Уведомяване на органите на МВР и МКППМН по силата на координационния механизъм; Дневник за случаите на тормоз и насилие, среща с родителите, възстановяване на щетата, включване на учениците в допълнителни програми.	Училищен координационен съвет, УКППМН и директор със задължителното участие на родител и компетентни власти, организации и услуги, центрове за социална работа, здравни центрове, Отдел за закрила на детето

VI. Действия при разрешаване на установен училищен тормоз между учениците:

1. Важно е да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата.

2. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват. По-голяма част от ситуацията на тормоз и насилие следва да бъдат овладени от учителите, а някои от самите деца.

3. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест.

Първа стъпка: Прекратяване на ситуация на тормоз

Задължение на всеки учител и възпитател е да се намеси, за да прекрати ситуация на тормоз и насилие, на която е станал свидетел:

В случай на физически тормоз и насилие децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно.

Не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е тормоз и насилие и то е недопустимо поведение. В този момент не е добре да се разпитва за подробности детето, което е

потърпевшо, особено в присъствието на насилника и други деца, защото това може да урони неговото достойнство.

Често спонтанната реакция на възрастните е заставането на страната на „жертвата“ и наказване на „насилника“. Ключово при интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че детето, обект на тормоз и насилие, не се нуждае от състрадание, а детето, извършител на тормоза и насилието, не се нуждае от наказание, особено ако го унижава; а от състрадание, за да може то да развие това чувство към другите. Липсата на състрадателност е една от основните причини, поради която се упражнява тормоз и насилие.

Втора стъпка: Реакции спрямо ученика, който е упражнил тормоз:

- **Когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата.** Когато се прилага подходът за възстановяване на щетата е необходимо задължително да се уведоми класният ръководител, защото може да се приложи от него.
- Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите, към които цялото училище се придържа, а не за да бъде наказан. Ключов момент във възстановяването на щетата е, че класният ръководител разговаря с ученика, а ученикът сам избира и решава как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово решение трябва да се съгласи и ученикът, който е бил потърпевш от тормоза и насилието.
- Като първа стъпка класният ръководител изслушва детето. Не е желателно детето да се изслушва съвместно с потърпевшото дете. След изясняване на ситуацията и постигане на договорка, класният ръководител за определен период от време може да проследява поведението на децата и да дава обратна връзка.

Трета стъпка: Реакции спрямо ученика, който е обект на тормоза и насилието:

- Работата с деца, които са обект на тормоз и насилие, трябва да бъде насочена към формиране у тях на умения за справяне с подобно поведение.
- Важно е класният ръководител да поговори с детето, по възможност още същия ден, за да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени.
- Погрешно е открито и публично пред другите деца да се оказва подкрепа на потърпевшото дете, защото това допълнително ще урони достойнството на детето пред неговите връстниците.
- При този първи разговор е важно да се предложи на детето подкрепа, като се остави то само да определи какво точно ще му помогне да се почувства сигурно.
- Подчертава се поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се.
- Никога не трябва да се предлага среща между дете, жертва на насилие и неговия мъчител с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последици.
- Класният ръководител наблюдава детето в следващите дни, за да се увери как се чувства и при необходимост отново разговаря с него. При тези случаи координационният съвет може да предложи работа с медиатор за постигане на разбирателство и определяне на правила за разбирателство от страна на засегнатите деца.

Четвърта стъпка: Реакции, спрямо наблюдателите:

- Класният ръководител изтъква тези, които са се намесили в защита ценностите на училището. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще.
- Убеждава учениците да отговорят на насилието с думи, търсене на помощ и съобщаване за случая.

- Класният ръководител насърчава учениците за грижа спрямо тормозеното и насиленото дете.

VI. Регистриране на ситуации на тормоз и насилие.

Случаите от първо ниво се отразяват в електронния дневник със забележка от класния ръководител и уведомяване на родителя/настойника.

Създава се дневник в училището за регистрираните случаи на тормоз и насилие между учениците.

Ситуациите на тормоз и насилие от второ и трето ниво се регистрират и описват с цел да се проследи развитието на случая във времето и да се планира подходяща интервенция. Регистърът съдържа следните реквизити: „дата“, „какво се е случило – кратко описание на случая“, „кога се е случило“, „участници“, „служител, регистрирал ситуацията – име и подпис“, „предприети мерки“, „отговорни участници, които са информирани (институции, органи, родители“, „как е приключила ситуацията или на какъв етап е и какво предстои“. Този дневник се съхранява на достъпно място при ЗДУД.

Класните ръководители следят вписаните в дневника случаи и предприемат съответни мерки като взаимодействат с родителя на ученика, с учители.

В случаите, при които поведението на ученика се отличава с изразени агресивни прояви, снижен контрол върху гнева, склонност да разрешава конфликтни ситуации с насилие, Координационният съвет предлага на директора да бъде потърсено съдействие от страна на Агенция „Закрила на детето“, Местната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, полицията и всички останали участници в мултидисциплинарния екип по силата на координационния механизъм.

Включване на родителите

Във всички случаи е необходимо родителите да бъдат уведомени за случилото се, както и за предприетите от училището действия за разрешаване на ситуацията.

При консултацията с родителите е важно да се акцентира върху необходимостта родителите да не критикуват другото дете, а да се опитат да погледнат на ситуацията през погледа на другата страна.

Родителите трябва да бъдат запознати, че критиките, обидите и negliжирането на другото дете от тяхна страна само ще задълбочат конфликта.

VIII. Училищна система за насочване към други служби

В случаите, при които поведението на детето се отличава с изразени агресивни прояви, снижен контрол върху гнева, склонност да разрешава конфликтни ситуации с насилие, Координационният съвет предлага на директора да бъде потърсено съдействие от страна на Отдел „Закрила на детето“, Местната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетни и непълнолетни, полицията и всички останали участници в мултидисциплинарния екип по силата на координационния механизъм.